

Відгук

офіційного опонента кандидата юридичних наук, доцента

Корнієнка Петра Сергійовича

на дисертаційну роботу

Мудролюбової Наталії Олександрівни

**«Соціальна держава: шляхи її формування та механізми реалізації на
прикладі Королівства Швеції»,**

подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук
зі спеціальності 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія
політичних і правових учень.

Актуальність обраної теми. Стратегічний вибір України на євроінтеграцію і розбудову її як розвинутої соціальної держави, нагальність розв'язання поставлених перед нашою державою цілей соціального розвитку відповідно до Конституції України, Загальної декларації прав людини, Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», Угоди про асоціацію між Україною та ЄС та інших важливих урядових документів, нагальна потреба удосконалення вітчизняного соціального законодавства, а також недостатнє висвітлення у вітчизняній та зарубіжній літературі з теорії та історії держави і права, історії політичних та правових учень теоретико-правового аспекту еволюції соціальної думки, відсутність класифікації моделей соціальної держави з позиції права, відсутність комплексного підходу до вивчення досвіду вирішення на законодавчому рівні соціальних проблем в умовах соціальних протистоянь та економічних криз, недостатній розгляд і неповний аналіз законотворчої діяльності та законодавчої бази соціальної спрямованості соціально успішних країн, зокрема держави добробуту Королівства Швеції, як однієї з успішних північноєвропейських соціальних держав і світових лідерів у створенні гідного соціального середовища для своїх громадян, соціальної безпеки та соціального забезпечення, робить вибір теми дисертаційного дослідження «Соціальна держава: шляхи її формування та механізми реалізації на прикладі Королівства Швеції» актуальним і таким, що відповідає сучасним суспільним запитам.

Дисертація Н. О. Мудролюбової присвячена малодослідженій, важливій для українського суспільства та правової науки, проблемі, яка потребує глибокого доктринального вирішення у сучасних умовах розбудови України як соціальної держави та пошуку оптимальної для українського суспільства її моделі, тому актуальність обраної теми праці є безперечною.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації та їх достовірність. Визначивши об'єкт дослідження – соціальна держава у теоретико-правовому та історико-порівняльному аспекті та предмет дослідження – шляхи формування та механізми реалізації соціальної держави на прикладі Королівства Швеції (с. 3 автореферату та с. 22 дисертації), автор поставила за мету здійснити комплексне та всебічне дослідження соціальної держави у теоретико-правовому та історико-порівняльному аспектах на прикладі шведської моделі соціальної держави – держави добробуту Королівства Швеції на основі вивчення шведських історико-правових першоджерел та інших нормативно-правових актів в оригіналі, особливостей шведської моделі соціальної держави, сучасного стану і основних тенденцій її розвитку, шляхів її формування та механізмів реалізації, поглибленні загальнотеоретичних уявлень стосовно класифікацій моделей соціальної держави та створенні окремої правової класифікації моделей соціальної держави (с. 2 автореферату та с. 21 дисертації). Мета, завдання, об'єкт і предмет дисертаційного дослідження Н. О. Мудролюбової сформульовані чітко та повною мірою відповідають специфіці обраної теми.

Для досягнення мети та вирішення поставлених завдань було використано системно і комплексно загальнонаукові та спеціальні методи дослідження: *діалектичний та історико-правовий методи* – для визначення понятійно-категоріального апарату, дослідження еволюції соціальної держави, становлення соціальної держави Королівства Швеції, взаємозв'язку соціально-правових процесів з історичним розвитком суспільства й іншими соціальними чинниками – економікою, політикою, духовною сферою (застосовані на усіх етапах наукової роботи); *системний метод* – для визначення структурної будови та складових елементів соціальної держави, зокрема соціальної держави Королівства Швеції, механізмів її реалізації (підрозділи 1.2, 1.3, 2.3, розділ 3); *історико-системний метод* – для дослідження генезису соціальної держави (підрозділи 1.1, 2.1, 2.2); *історико-генетичний метод* – при вивченні еволюції соціальної держави, визначенні гідного людського існування як основної її ознаки, становлення Королівства Швеція як соціальної держави, історичної динаміки законодавства Королівства Швеція в цілому та у різних галузях соціальної сфери (підрозділи 1.1, 1.2, 3.2, розділ 2); *герменевтичний метод* – для тлумачення автентичних зразків шведського законодавства в оригіналі, нормативно-правових актів, наукових праць, періодичних та публіцистичних видань та історичних джерел XII-XIX століть, науково-правових матеріалів (розділи 1, 2, 3); *метод компаративного аналізу* – для дослідження генези соціальної держави в динаміці, дослідження еволюції соціальної думки на різних етапах становлення соціальної держави, порівняння різних моделей соціальної держави та їх проявів у різних країнах, порівняння думки науковців стосовно визначення місця гідного людського існування як ознаки соціальної держави, для дослідження соціальної держави і соціального законодавства Королівства Швеції на різних її історичних етапах,

зіставлення та протиставлення різних варіантів виходу з кризи соціальними державами, порівняння результатів розвитку соціальних держав та механізмів їх реалізації, порівняння соціального законодавства нашої держави та соціальної держави Королівства Швеції (розділ 1, підрозділи 2.1, 2.2, розділ 3); *інституційний метод* – для дослідження функціонування різних інституцій соціальної сфери соціальної держави в цілому та Королівства Швеції (розділ 2 та розділ 3); *нормативно-порівняльний метод* – для вивчення нормативно-правових актів соціальних держав, Королівства Швеції та України (підрозділи 1.1, розділ 2, підрозділи 3.1, 3.3); *аналіз і синтез* – для дослідження основоположних засад соціальної держави, шляхів формування та механізмів її реалізації, зокрема Королівства Швеції (розділи 1, 2 та 3); *системний метод* – для узагальнення та систематизації джерельної бази дослідження і висновків; *методи узагальнення та систематизації* – для дослідження сутності соціальної держави, механізмів її реалізації у різних країнах, відомих моделей соціальної держави, існуючих класифікацій моделей соціальної держави (підрозділи 1.1, 1.3); *формально-юридичний (формально-догматичний) метод* – для дослідження, класифікації та систематизації різних моделей соціальної держави, розробки авторської класифікації соціальної держави з позиції правової науки (підрозділ 1.3); *конкретно-соціологічний метод* – для дослідження механізмів реалізації соціальної держави та встановлення ступеню ефективності функціонування окремих її галузей в Україні та Королівстві Швеції (розділ 2, розділ 3); *метод правового моделювання* – для визначення перспектив розбудови України як соціальної держави з урахуванням та використанням історичного досвіду Королівства Швеція (підрозділ 3.3, висновки); *метод діяхронного порівняння* надав змогу розглянути передумови створення сучасної соціально-правової шведської моделі й надати пропозиції та рекомендації рецепції окремих норм соціального законодавства Королівства Швеції для розбудови соціальної держави України (підрозділи 1.3; 2.1, розділ 3).

Застосування широкого переліку методів наукового пізнання дозволило автору досягти поставленої мети та вирішити визначені у Вступі завдання.

Робота охоплює вагому джерельну базу дослідження, що становить 400 наукових, публіцистичних, історичних, історико-правових праць та нормативно-правових документів, серед яких значна кількість джерел іноземною мовою (133 джерела). Особливої уваги заслуговує всебічне опрацювання автором шведських історико-правових першоджерел, наукових праць шведських та зарубіжних науковців та правознавців, автентичних юридичних документів та нормативно-правових актів шведською мовою, які не використовувалися раніше у вітчизняній науці.

Структура роботи є логічною, що дало можливість всебічно та повно вирішити поставлені автором завдання дисертаційного дослідження.

Сформульовані у дисертації висновки відповідають її змісту, конкретно і стисло висвітлюють основні наукові результати (с. 90-91; с. 148-149; с. 193-209) і у цілому є аргументованими та переконливими.

Робота написана на високому науковому рівні доступною професійною мовою, положення, висновки та пропозиції автора, на нашу думку, є достовірними та обґрунтованими.

Наукова новизна результатів дисертаційного дослідження охоплює як концептуальний так і конкретний рівень вирішення поставлених у роботі завдань і полягає у наступному:

1. Наданий дисертанткою аналіз історичної ретроспективи соціальної думки і практичних кроків соціальної спрямованості різними державами у різні історичні часи заслуговує позитивної оцінки і ми погоджуємося з аналізом і оцінкою дисертантки щодо ідейних витоків і мети даного феномену у різні історичні періоди (підрозділ 1.1).
2. У роботі удосконалено понятійно-категоріальний апарат соціальної держави – визначені ознаки, функції, завдання, механізми реалізації (с. 51-61);
3. Надано авторське визначення поняття соціальна держава та поняття механізми реалізації соціальної держави, що дозволило дисертантці створити авторську класифікацію моделей соціальної держави з позиції права та з урахуванням відмінностей правових механізмів реалізації соціальної держави (підрозділи 1.2 та 1.3, с. 198-201).
4. Цікавим і переконливим, не зважаючи на дискусійність питання, автором представлено еволюцію ролі однієї з ознак соціальної держави – права на гідне людське існування – від становлення її як ідейної основи до поступового визнання як основної ознаки соціальної держави. Треба відмітити, що до даного дослідження ніхто з науковців не виділяв серед ознак соціальної держави основну (підрозділ 1.2).
5. Беззаперечним здобутком дисертантки є опрацювання з правової позиції та введення до наукового обігу першоджерел, а саме автентичних документів та законодавчих і нормативно-правових актів на шведській мові, наукових праць шведських правознавців, істориків, соціологів (с. 8-9 автореферату та с. 195-196 дисертації).
6. Ми погоджуємось з дисертанткою, що з позиції правової науки класифікації моделей соціальної держави не існувало, і правова наука використовувала існуючі класифікації, в основу яких були покладені економічні, соціальні, політологічні, гендерні критерії тощо, тому своєчасним є дана авторська класифікація моделей соціальної держави, яка уперше розглядає модель соціальної держави з позиції права та з урахуванням відмінностей правових механізмів реалізації соціальної держави (підрозділ 1.3, с. 199-201);

7. Вичерпно представлено антологію законодавства Королівства Швеції з повним аналізом від зародження соціальної думки до сучасності, з виділенням етапів розвитку, на основі дослідження автентичних шведських документів в оригіналі історико-правовий генезис становлення законодавства Королівства Швеції, зокрема соціального, історіографію становлення Королівства Швеції як соціальної держави добробуту (підрозділи 2.1 та 2.2).

8. Заслуговують уваги запропоновані автором комплексна характеристика недоліків та переваг моделі соціальної держави Королівства Швеції на сучасному етапі розвитку та на основі них створені пропозиції рецесії норм соціального законодавства Королівства Швеції і механізмів реалізації соціальної держави для розбудови соціальної держави України (підрозділ 3.3).

Таким чином, за характером і змістом розглянутих у дисертації питань, на нашу думку, дисертаційна праця Н. О. Мудролюбової є одним із перших у історії та теорії держави і права комплексним теоретико-правовим дослідженням законодавства Королівства Швеції на базі історичних та нормативно-правових актів і документів в оригіналі з позиції прикладу довершеної соціальної держави, шляхів формування та механізмів її реалізації.

Практичне значення результатів дослідження підтверджується наявними актами та довідками впровадження (с.5, с.16 автореферату та с.253-255 дисертації) та полягає в тому, що отримані дисертанткою результати, сформульовані в дисертації положення, висновки, пропозиції та рекомендації мають практичну цінність і можуть бути використані: *у науково-дослідній діяльності* – для подальших наукових розробок у теорії та історії держави і права проблеми визначення поняття соціальна держава, класифікації моделей соціальної держави, механізмів реалізації та правового регулювання суспільних відносин у соціальній сфері; *у навчальному процесі* – при розробленні навчально-методичного матеріалу для студентів і слухачів юридичних вузів, при підготовці підручників, навчальних посібників, наукових доповідей, для проведення занять з таких навчальних дисциплін: «Теорія та історія держави і права», «Теорія та історія зарубіжних країн», «Порівняльне правознавство», написанні курсових і дипломних робіт; *у правотворчості* – з метою вдосконалення вітчизняного законодавства та забезпечення соціальної сфери, гармонізації вітчизняних стандартів гідного життя з європейськими стандартами в соціальній сфері тощо; як теоретична основа для вдосконалення державно-правових основ та вироблення практичних рекомендацій щодо шляхів становлення демократичної соціальної держави в Україні; *у правозастосуванні* – для вдосконалення практики застосування норм чинного законодавства у соціальній сфері, його оптимізації та підвищення рівня ефективності.

Повнота їх викладу в опублікованих працях. Основні результати дисертаційного дослідження у повній мірі знайшли своє відображення у 20

одноосібних публікаціях автора, з яких 6 статей у провідних фахових виданнях, 1 з яких у зарубіжному міжнародному фаховому виданні, та 14 статей і доповідей на міжнародних та українських конференціях.

Положення та результати дисертаційного дослідження дістали належного оприлюднення та схвалення наукової спільноти, пройшли апробацію на чотирнадцятих конференціях міжнародного та всеукраїнського рівня.

Відповідають встановленим вимогам наукові статті та тези дисертантки (кількісний та якісний склад), які відображають основні положення дисертації автора на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень.

Автореферат у повній мірі відображає зміст та наукові результати дисертаційної праці Н. О. Мудролюбової, і разом з дисертаційним дослідженням оформлені згідно з вимогами, встановленими законодавством України.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації

1. У роботі у підрозділі 3.2 на високому рівні надано компаративний аналіз механізмів реалізації соціальної держави різними соціальними моделями в умовах кризових явищ. Дисертанткою представлені у порівнянні приклади виходу з кризи такими країнами як США, Німеччина, Швейцарія, Швеція, але у переліку не надано варіант виходу з кризи Україною. На нашу думку, робота більше б виграла з позицій наукової якості та повноти, якщо б авторка представила і вітчизняний варіант виходу з кризи та вплив на соціальну сферу.

2. У роботі автором (с. 34, с. 86, с. 108, с. 119, с. 132) детально представлено дослідження щодо ролі та впливу профспілкової організації на розвиток соціальної держави Королівства Швеція. У роботі також у компаративному аналізі надано функціонування та його вплив на формування та механізми реалізації соціал-демократичної та ліберальної моделей соціальної держави на прикладі Королівства Швеції та США (с. 116-117). В Україні наразі широко розповсюджений інститут профспілкової організації, але у роботі це жодним чином не знайшло свого висвітлення.

3. На наш погляд думка автора щодо позитивної оцінки механізму схвалення змін і доповнень до Конституції (с. 110-111, с. 179), має досить дискусійний характер і викликає сумніви щодо того, що він створює стабільність у державі, а у сучасних умовах швидких змін політичної, економічної та соціальної картини світу і високих темпах розвитку суспільства може створити перешкоди щодо необхідних законодавчих відповідних ситуації змін.

Однак висвітлені зауваження в цілому не впливають на загальне позитивне враження від дисертаційної роботи. До того ж ряд зауважень слід розглядати як шлях до подальшого розвитку обраного дисертантом перспективного напрямку досліджень. Висловлені зауваження жодним чином не впливають на загальну позитивну оцінку запропонованого дисертаційного дослідження.

ВИСНОВОК

На підставі вищевикладеного вважаємо, що дисертаційне дослідження Мудролюбової Наталії Олександрівни «Соціальна держава: шляхи її формування та механізми реалізації на прикладі Королівства Швеції» є завершеною самостійною кваліфікаційною науковою працею, в якій отримано нові обґрунтовані результати, що в сукупності розв'язують важливу наукову проблему. Зміст та оформлення дисертаційного дослідження відповідають вимогам пп. 9 та 11 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 (зі змінами), а його автор Мудролюбова Наталія Олександрівна заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових вчень.

Офіційний опонент:

**кандидат юридичних наук, доцент,
заступник першого проректора
по роботі з коледжами Національної
академії статистики, обліку та аудиту**

П. С. Корнієнко

29.11.2019 р.

